

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาประเทศนั้น ย่อมต้องอาศัยทรัพยากร และปัจจัยสนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและเพียงพอ ทรัพยากรกำลังคนถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดประการหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกำลังคนที่รับผิดชอบโดยตรงในการพัฒนาประเทศในแต่ละด้าน ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณ คุณภาพ และพฤติกรรมของกำลังคนดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อความถูกต้อง ความเหมาะสม และประสิทธิภาพของทรัพยากร และปัจจัยสนับสนุนด้านอื่น ๆ ในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางแผนอย่างเหมาะสมเกี่ยวกับการได้มา (Acquisition) การพัฒนา (Development) การใช้ประโยชน์ (Utilization) และการรักษาไว้ (Retention) ซึ่งทรัพยากรกำลังคน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า จะมีจำนวนคนที่เพียงพอ มีคุณภาพที่เหมาะสม ตลอดจนมีพฤติกรรมและค่านิยมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ

ในประเทศกำลังพัฒนา องค์การระบบราชการเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการสนองตอบต่อจุดมุ่งหมายของการพัฒนาให้ประสบผลสำเร็จ (ปราน สุวรรณมงคล 2526 : 10) โดยมีบทบาทสำคัญทั้งในขั้นตอนการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการพัฒนา การจัดทำแผนงาน และโครงการพัฒนา การนำแผนงานและโครงการไปปฏิบัติ ตลอดจนการติดตาม และประเมินผลแผนงาน และโครงการพัฒนาต่าง ๆ ดังนั้นปริมาณ คุณภาพ และพฤติกรรมของข้าราชการ จึงมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จ หรือล้มเหลวในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก หากมีข้าราชการในจำนวนที่เพียงพอ และเหมาะสมกับหน้าที่ ความรับผิดชอบ และปริมาณงาน ข้าราชการในทุกระดับมีความรู้ ความสามารถอย่างเหมาะสม มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติราชการสูง และมีค่านิยมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ ย่อมส่งผลให้การพัฒนาประเทศทั้งในด้านการเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สิทธิภาพ และประสิทธิผล

แต่เมื่อพิจารณาถึงกำลังคนในระบบราชการไทย จะพบว่ายังไม่เหมาะสม อยู่หลายประการ โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ปริมาณข้าราชการ มีสภาพคนล้นงานเกิดขึ้นในหลายหน่วยงาน มีการบรรจุบุคคลมากเกินไปปริมาณงาน ในขณะที่หลายหน่วยงานมีคนไม่พอ (ก.พ., กองวิชาการ, ฝ่ายกำลังคนและพัฒนาข้าราชการ 2524: 2)
2. คุณภาพข้าราชการ มีข้าราชการจำนวนมากที่มีความรู้ ความสามารถไม่ถึงขนาด หรือไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ที่ดำรงอยู่ (ก.พ., กองวิชาการ, ฝ่ายกำลังคนและพัฒนาข้าราชการ 2524: 2)
3. พฤติกรรมข้าราชการ ข้าราชการจำนวนมากทำงานเช้าชามเย็นชาม ทำตัวเป็นนายประชาชน ยึดถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการ (อรุณ รัชธรรม 2524: 128-130)
4. การใช้กำลังคน ได้มีการใช้กำลังคนที่มีอยู่ในหน่วยงานไม่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของแต่ละคน ทำให้การปฏิบัติงานขาดประสิทธิภาพ (ไพโรจน์ สิตปรีชา 2524: 22)

ปัญหาค้นกำลังคนในระบบราชการไทยดังกล่าวข้างต้น สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากขาดการวางแผนกำลังคนอย่างเป็นระบบ ตามหลักการบริหารงานบุคคลสมัยใหม่ กล่าวคือ ขาดการศึกษาวิเคราะห์ถึงความต้องการกำลังคนในอนาคตอย่างถูกต้อง ขาดการวางแผนระยะยาวเพื่อจัดเตรียมกำลังคนทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ และพฤติกรรม และขาดการวางแผนประสานหน้าที่ทางการบริหารงานบุคคลในทุก ๆ ด้านให้สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบในรูปแบบแผนกำลังคนรวมเบ็ดเสร็จ (Comprehensive Plan) เพื่อใช้เป็นแผนหลักด้านการบริหารงานบุคคลของส่วนราชการแต่ละแห่ง

ในปี พ.ศ. 2523 สำนักงาน ก.พ. ได้กำหนดนโยบายให้ส่วนราชการต่าง ๆ จัดทำแผนอัตรากำลังล่วงหน้า 2 ปี ตามหนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ สร 0703/ว. 5 ลง

วันที่ 17 เมษายน 2523 เพื่อใช้ประกอบการพิจารณากำหนดตำแหน่งและอัตราค่าจ้างของ ก.พ. และเป็นแนวทางในการจัดสรรกำลังคนของส่วนราชการ

ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ สร 0203 /ว. 245 ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2523 เรื่องแนวทางการกำหนดส่วนราชการและอัตราค่าจ้างในกระทรวง ทบวง กรมฝ่ายพลเรือน โดยได้กำหนดหลักการ และมาตรการในการกำหนดส่วนราชการ และอัตราค่าจ้างเพื่อป้องกันการต่างงานซ้ำซ้อน ให้มีการใช้กำลังคนที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ และชะลอการเพิ่มจำนวนข้าราชการและลูกจ้าง เพื่อประหยัดงบประมาณรายจ่ายค่านบุคคลของรัฐ โดยได้มอบหมายให้ ก.พ. กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการ เพื่อให้ส่วนราชการถือปฏิบัติ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักการที่คณะรัฐมนตรีได้กำหนดไว้

จากมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว สำนักงาน ก.พ. ได้พิจารณาพบทวนถึงปัญหาและข้อบกพร่องด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการกำหนดตำแหน่งและอัตราค่าจ้างที่ผ่านมา ตลอดจนพิจารณาถึงรายละเอียดด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของ ก.พ. ซึ่งในที่สุด อ.ก.พ. วิสามัญเกี่ยวกับระบบราชการ และ อ.ก.พ. ตำแหน่งและอัตราเงินเดือน ได้มีมติให้มีการกำหนดตำแหน่งและอัตราค่าจ้างล่วงหน้า 3 ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบเรื่องการกำหนดตำแหน่งและการใช้คน (Post Audit) ปรับปรุงส่วนราชการและการจัดระบบงาน ปรับปรุงหน้าที่และความรับผิดชอบ ปรับปรุงมาตรฐานการกำหนดตำแหน่ง จัดทำรายละเอียดหน้าที่ความรับผิดชอบ (Job Description) วางแผนกำหนดความก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career Planning) สร้างและรักษานักวิชาการไว้ในระบบราชการ ปรับปรุงหน่วยงานการเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการ และสร้างความเข้าใจและลดข้อขัดแย้งระหว่างสำนักงาน ก.พ. กับส่วนราชการต่าง ๆ (กองตำแหน่งและอัตราเงินเดือนที่ 3, ฝ่ายวิชาการ 2525: 2) ซึ่งต่อมา ก.พ. ได้พิจารณาและมีมติให้สำนักงาน ก.พ. ดำเนินการตามหลักการดังกล่าว

เนื่องจากการจัดทำแผนอัตราค่าจ้าง 3 ปี ตามหลักการของ ก.พ.¹ เป็นแนวความคิด และแนวทางปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงและแตกต่างจากที่เคยถือปฏิบัติมาเป็นอันมาก ทั้งในด้าน

¹ต่อไปจะเรียกเพียงสั้น ๆ ว่า การจัดทำแผนอัตราค่าจ้าง 3 ปี เท่านั้น

รูปแบบ ขอบเขต และแนวทางการดำเนินงาน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ในส่วนต่าง ๆ เพื่อสามารถใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของการบริหารงานในราชการพลเรือนไทย และความสำเร็จในการพัฒนาประเทศไทยโดยรวมในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขอบเขต ชั้นตอน และแนวทางในการดำเนินงานที่สำคัญของการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี
2. เพื่อศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับแนวความคิด วัตถุประสงค์ ขอบเขต ชั้นตอน และแนวทางในการวางแผนกำลังคน ตามหลักการบริหารงานบุคคลสมัยใหม่
3. เพื่อศึกษาประเมินผลการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ในส่วนที่เกี่ยวข้อง
  - ก. วัตถุประสงค์ ขอบเขต ชั้นตอน และแนวทางการดำเนินงานจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี
  - ข. การเตรียมการของสำนักงาน ก.พ.
  - ค. กระบวนการต่าง ๆ ในการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี
  - ง. ผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี
  - จ. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ทั้งผลสัมฤทธิ์ในส่วนของสำนักงาน ก.พ. และผลสัมฤทธิ์ในส่วน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ในส่วนของส่วนราชการในราชการพลเรือนไทย จะศึกษาเฉพาะส่วนราชการที่ได้จัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปีเสร็จแล้ว¹ เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลการ

¹ ส่วนราชการที่ได้จัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปีเสร็จแล้ว หมายถึง ส่วนราชการที่ได้รับการตอบมติจากสำนักงาน ก.พ. และได้จัดคนลงตามที่ได้รับอนุมัติจาก ก.พ. เสร็จเรียบร้อยแล้ว

วิจัยที่ถูกต้อง และ เชื่อถือได้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี

ข้อสรุปเบื้องต้น

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุดจากการศึกษาวิจัยจากส่วนราชการที่ได้ดำเนินการตามแผนครบรอบระยะเวลา 3 ปี แล้ว แต่เนื่องจากการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ในส่วนราชการต่าง ๆ ในราชการพลเรือนไทย มิได้เริ่มดำเนินการพร้อมกันทุกส่วนราชการ อันเป็นผลจากข้อจำกัดเกี่ยวกับจำนวนเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งานบุคคล ของสำนักงาน ก.พ. ซึ่งมีไม่เพียงพอ ดังนั้นส่วนราชการที่จัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี เสร็จแล้วแต่ละแห่งจึงมีระยะเวลาเริ่มต้นและระยะเวลาสิ้นสุดของแผนที่แตกต่างกัน โดยในปัจจุบันได้มีส่วนราชการที่ได้ดำเนินการตามแผนครบรอบระยะเวลา 3 ปี เพียง 2 แห่งเท่านั้น¹ ส่วนราชการที่ได้จัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี เสร็จแล้วกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการตามแผนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี จึงเป็นเพียงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ศึกษาวิจัยเท่านั้น

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

จากการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเป็นรากฐานของการวางแผนกำลังคนอย่างเป็นระบบในราชการพลเรือนไทย ซึ่ง ก.พ. ได้กำหนดเป้าหมายไว้ว่าจะต้องดำเนินการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ให้ครบทุกส่วนราชการที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ ก.พ. (112 กรม) ในปัจจุบันได้มีส่วนราชการที่ได้จัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี เสร็จแล้วเพียง 28 แห่ง ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงจะเป็นประโยชน์ต่อสำนักงาน ก.พ. ส่วนราชการที่กำลังดำเนินการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ส่วนราชการที่จะจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ในอนาคต ตลอดจนส่วนราชการที่จะจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ในรอบระยะเวลาต่อไป

¹ ในขณะที่ศึกษาวิจัย ส่วนราชการที่ได้ดำเนินการตามแผนครบรอบระยะเวลา 3 ปี แล้ว ได้แก่ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ และกรมทรัพยากรธรณี

ในลักษณะที่จะเป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไข การดำเนินการจัดทำแผนอัตรากำลัง 3 ปี ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ราชการพลเรือนไทยมีผู้ปฏิบัติงานที่เหมาะสมทั้งในค่านปริมาณ คุณภาพ และพฤติกรรม มีการใช้ประโยชน์จากกำลังคนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด มีระบบจำแนกตำแหน่งที่ถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรม สอดคล้องกับหลัก " Put the right man in the right job " และ " equal pay for equal work " มีโครงสร้างการบริหารงาน และระบบงานที่คล่องตัว และไม่ซ้ำซ้อน และผลประโยชน์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ใ้แก่การก่อให้เกิดการประหยัดงบประมาณรายจ่ายค่านบุคคลของรัฐ ซึ่งจะส่งผลให้รัฐบาลสามารถที่จะจัดสรรงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้เพิ่มมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป หากสามารถปรับปรุง และพัฒนาให้การจัดทำแผนอัตรากำลัง 3 ปี มีความถูกต้อง เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ สามารถที่จะเป็นแนวทางในการวางแผนกำลังคนอย่างเป็นระบบในราชการพลเรือนไทยได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และประหยัดในการบริหารราชการไทย ซึ่งจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้านในที่สุด

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใ้แก่อาศัยกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบประเมินผล (Evaluation Research) เป็นแนวทางในการศึกษา โดยอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือการใช้เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริง และเชื่อถือได้ เพื่อเป็นข้อพิจารณาว่าสิ่งที่ถูกประเมินมีความถูกต้อง เหมาะสม และมีประสิทธิภาพเพียงใด ตลอดจนใ้แก่บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามนโยบาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ใ้แก่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด ทั้งนี้เพื่อหาแนวทาง หรือวิธีการในการปรับปรุง แก้ไขให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

สำหรับรายละเอียดในการประเมินผล ใ้แก่อาศัยรูปแบบของ Daniel L. Stufflebeam คือ CIPP Model (Stufflebeam : 1970, อ้างถึงใน จำเนียร สุขหลาย และคณะ 2528 : 182 - 195) โดยมีแนวความคิดว่าการประเมินผลเป็นกระบวนการ

การที่ต่อเนื่องของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกประเมิน เพื่อแสวงหาแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร ซึ่งการประเมินผลตามรูปแบบนี้ ได้แยกจุดเน้นของการประเมินผลออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน คือ

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินผลพื้นฐานเกี่ยวกับการค้นหาข้อมูลอันจะนำไปสู่การพัฒนาวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ โดยจะเน้นในความสัมพันธ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความถูกต้อง และเงื่อนไขที่เป็นจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อค้นหาตัวประกอบหรือแนวทางที่เหมาะสมหรือมีประสิทธิภาพที่จะอำนวยความสะดวกในการดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่า โครงการได้ดำเนินไปตามกระบวนการที่กำหนดไว้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ มีความคลาดเคลื่อนประการใด การประเมินผลครั้งนี้จะนำไปสู่การประเมินผลขั้นผลิต

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์จากโครงการกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการหรือไม่ เพียงใด

ตารางที่ 1 การประเมินผลการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี ตาม CIPP Model

รูปแบบของการประเมิน	รายละเอียดของการประเมินผล
1. การประเมินสภาพแวดล้อม	1.1 สภาพแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไขหรือความจำเป็นในการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี 1.2 สภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนอัตรากำล้าง 3 ปี

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รูปแบบของการประเมิน	รายละเอียดของการประเมินผล
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น	2.1 การพัฒนาเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งานบุคคล 2.2 การกำหนดรูปแบบ วิธีการดำเนินงาน 2.3 การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ แผน อัตรากำลัง 3 ปี 2.4 ความรู้ ความสามารถและบทบาทของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งานบุคคลในการจัดทำแผน อัตรากำลัง 3 ปี
3. การประเมินกระบวนการ	3.1 การจัดตั้งคณะทำงาน 3.2 การให้ความรู้แก่คณะทำงาน 3.3 การกำหนดจำนวนและระดับตำแหน่ง 3.4 การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงาน และระบบงาน 3.5 การตรวจสอบการกำหนดตำแหน่งและการ ใช้คน (Post Audit) 3.6 การวางแผนพัฒนาบุคคลและการวางแผน พัฒนาสายอาชีพ (Career Planning) 3.7 การกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ 3.8 การจัดทำรายละเอียดหน้าที่ความรับผิดชอบ (Job Description)
4. การประเมินผลผลิต	4.1 ผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนอัตรากำลัง 3 ปี ในส่วนของสำนักงาน ก.พ. 4.2 ผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนอัตรากำลัง 3 ปี ในส่วนของส่วนราชการที่จัดทำแผนฯ